

2. ULUSLARARASI BALKANLARDA SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

30 Mayıs - 6 Haziran 2010
Prizren - Kosova

*Balkanlardan 21. Yüzyılı Okumak:
Geçmişin İzinden Geleceğe*

BİLDİRİLER KİTABI

(Cilt 1)

Editörler:

Prof.Dr. A.Vecdi CAN

Arş.Gör. Dilşad TÜRKMENOĞLU KÖSE

Uzm. Semih BİTİM

Uzm. Ahmet ŞANSLI

YAHYA KEMÂL BEYATLI VE MÛSİKİMİZ

Prof. Dr. M. Yaşar KALTAKCI¹

ÖZET

Sanat; edebiyat, müzik, tiyatro, sinema, resim, heykel, mimârî, fotoğraf gibi birçok dalları, bölümleri ve akımları barındıran büyük bir sosyal fâliyet alanıdır. Sanat ve sanatçı elbette evrenseldir. Ancak, insan topluluklarını millet yapan ve dünya câmiâsı içerisindeki konumlarını belirleyen en önemli vasıflar, kendi tarihleri ve millî kültürleri, yani, medeniyetleri olup; bunlar arasında ise, edebiyat ve mûsikî çok önemli bir yer tutar.

Asıl adı Mehmet Âgâh Bey olan Yahya Kemâl Beyatlı (1884-1958), şüphesiz, yirminci yüzyıl Türk Edebiyatı'nın en seçkin şahsiyetlerinden biridir. Üsküp'te doğmuş, çocukluk ve ilk gençlik yıllarını orada yaşamış; müderris, milletvekili ve büyükelçi olarak görev yapmıştır. Türkçe'nin ve aruz vezninin mükemmel uygulamasına örnek olan şiirleri, aynı zamanda âhenk, manâ ve duygu açısından adetâ mûsikîyle bütünleşmiş ve Türk Mûsikîsi form ve usûllerine elverişli olmasının da etkisiyle birçok bestekârimiz tarafından çeşitli formlarda bestelenmiş olup; mûsikî tarihimizde şiirleri bestelenmiş şâirler arasında en ön sıralarda yer almıştır. Bu bildiride; sanat, estetik, şiir ve mûsikî kavramları ve ilişkileri kapsamında, Yahya Kemâl Beyatlı'nın şiirleri ve mûsikîmiz irdelenip değerlendirildikten sonra, özellikle, Yahya Kemâl'in mûsikîmize dâir bestekâr, makam ve mûsikî terimleri temalı şiirleri ile bunlardan bestelenmiş olanları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yahya Kemâl Beyatlı, Sanat, Estetik, Şiir, Türk Mûsikîsi

GİRİŞ

Sanat; edebiyat, müzik, tiyatro, sinema, resim, heykel, mimârî, fotoğraf gibi birçok dalları, bölümleri ve akımları barındıran büyük bir sosyal fâliyet alanıdır ve içerisinde belli bir sistematîği barındıran büyüklü bir hazine gibidir. Bu hazinenin içerisinden çıkan varlığa sanat eseri, varlığı meydan getiren kişiye ise sanatkâr (=sanatçı) denir. Sanatçının milliyeti, ailesi, çocukluğu, gençliği, tahsili, mesleği, görevleri, yaşam tarzı, bulunduğu kültürel ve sosyal ortam ile çevresi, hobileri, duyguları, sevgileri, sıkıntıları, gezileri vb. her şey, aslında sanatçıyı sanatçı yapan büyüklü bir kimlik meydana getirir.

¹ Selçuk Üniversitesi, Dilek Sabancı Devlet Konservatuarı, Konya, Türkiye.
mykal@selcuk.edu.tr

Sanat ve sanatçı elbette evrenseldir. Ancak, insan topluluklarını millet yapan ve dünya câmiâsı içerisindeki konumlarını belirleyen en önemli vasıflar, kendi tarihleri ve millî kültürleri, yani, medeniyetleri olup; bunlar arasında ise, edebiyat ve mûsikî çok önemli bir yer tutar.

Edebiyatın iki ana kolundan biri olan ve edebî işlevinin yanı sıra, estetik ve san'at işlevi de olan şiir, çoğu zaman dilin anlam yapısı yanında ses yapısından da en geniş biçimde yararlanmaya çalışan bir tür olarak, etkileme gücünü daha çok "ses" yapısından almaktadır. Şiirdeki estetik ve mûzikalite, kelimelerin işitilmelerini sağlayan ses yapılarının armonize edilmesiyle oluşturulmaktadır. Her kelimenin kendi ses değeri yanında, mısradaki diğer kelimelerle temasa geçmesinden kaynaklanan bir armoni değeri de vardır. Şiirdeki mûsikî, armoni ve âhenk/ritim unsurlarıyla sağlanmaktadır.

Âhenk denilince ilk akla gelen ise, şüphesiz mûsikîdir. Mûsikî, ses, ritim ve şiir/güfte (sözlü eserlerde) arasındaki uyum, denge ve âhengi oluşturan mükemmel bir ilişkidir. Tıpkı şiir gibi, insanları birbirine bağlayan ve duygularını ifade etmeye yarayan önemli unsurlardan birisi de, elbette mûsikîdir.

Büyük Türk-İslâm bilgini ve filozofu İbn-i Sînâ'ya (980-1037) göre şiir; uyumlu ve eşit ikâları (ritimleri) olan, kendi vezinlerinde tekrar edilen, son harfleri benzer (kâfiyeli) sözlerden oluşan hayâle dayalı söz; mûsikî ise, birbirleriyle uyumlu olup olmadıkları yönünden sesleri ve bu sesler arasına giren zaman sürelerini (ritim veya usûlü), bir melodinin nasıl kompoze edildiğinin bilinmesi amacıyla araştıran matematiksel bir ilimdir, (Turabi, 2004: 95).

Yahya Kemâl Beyatlı, şiirlerinde bütün bu unsurları ustaca kullanmıştır. Yahya Kemâl, mûsikîye çok önem verdiği için; tarih, mekân, din, milliyet gibi kavram ve temaların yanında ve onlarla birlikte, mûsikîyi de hem çok önemli bir "tema" olarak işlemiş, hem de şiir estetiğini oluşturan önemli bir unsur olarak kullanmıştır. Mûsikî, adetâ Yahya Kemâl şiirinin özüdür, (İnal, 2008). Bu bağlamda mûsikîmizdeki pek çok bestekâr, makam ve terminoloji onun şiirlerinde geçer, şiirlerine konu ve başlık olur.

"Çok insan anlayamaz eski mûsikîmizden,
Ve ondan anlamayan bir şey anlamaz bizden"

Diyen Yahya Kemâl Beyatlı için, Behçet Kemal, bir hakkı teslim olmak üzere, "Mûsikîsi, Mîmârîsi ve Şiiri ile Osmanlı Medeniyeti'nin Şâiri'dir. Osmanlı Medeniyeti, ancak Yahya Kemâl'de ifadesini ve izahını bulmuştur" der.

Türkçe'yi coşkun bir zevk ve ihtimamla işleyerek ritmi lisan haline getirmiş, "kelimelerin yan yana dizilmesiyle örülen bir mûsikî cümlesi" ortaya çıkarmış, Servet-i Fünûn şâirleri gibi Osmanlı diliyle Avrupalı şiir söylemek hatasına düşmemiş, bilâkis tam bir Avrupalı şâir anlayışıyla "Türk'ün şiiri"ni söyleyebilmenin sırlarını araştırmıştır, (Çıpan 2009: 330).

Ebedî duyguları, edebî bir dille ifade etmesini bilen ve "Şiir fikirle değil, kelimelerle yazılır" diyen Yahya Kemâl, boş sözlerden ve gevezelikten arındırdığı şiiri, âhenk sağlayan bütün unsurları değerlendirerek bir mûsikî haline getiren ve atalar mîrası her güzel şeyi seven bir ruh asâletiyle yaratılmış Şâir, Türk şiirine "kökü mâzide olan âti" anlayışını yerleştirir ve bu etki dalga dalga yayılır, (Çıpan 2009: 331).

Yahya Kemâl'in "Sadece bir terennüm değil, aynı zamanda bir teñevvür vasıtasıdır." dediği mûsikîmizde derin bir vukûfu vardır ve şiirlerinde pek çok mûsikî unsur ve ıstılahını büyük bir salâhiyetle kullanır, (Çıpan 2009: 331).

Şâir, şiir hakkındaki düşüncesini; mûsikî ile ilgi kurarak, "Manâ, ancak lisan kesilirse, daha açık bir tarif ile nağme haline gelirse şiir kıymetini alır" der, "şiirin bir nağme ve mûsikînin hemşiresi" olduğunu söyler. Dahası ona göre, "Şiir, bir nağmedir ve mûsikîden başka türlü bir mûsikîdir."

Bu bildiride; sanat, estetik, şiir ve mûsikî kavramları ve ilişkileri kapsamında, Yahya Kemâl Beyatlı'nın şiirleri ve mûsikîmiz irdelenip değerlendirilecek; özellikle, Yahya Kemâl'in mûsikîmize dâir bestekâr, makam ve mûsikî terimleri temalı şiirleri ile bunlardan bestelenmiş olanları üzerinde durulacaktır.

SANAT VE ESTETİK

Edebiyat, müzik, tiyatro, sinema, resim, heykel, mimârî, fotoğraf gibi birçok dalları, bölümleri ve akınları barındıran büyük bir sosyal fâliyet alanı olan sanat; tarih boyunca çeşitli bilimlerce ve elbette felsefe açısından da incelenmiştir. Bu inceleme, sık sık sanatın toplumsal, psikolojik ve teknik incelemeleriyle de çalışmaktadır.

Sanatın ne olduğu konusu çağlara, toplumlara, üzerinde durulan sanat alanına göre de bazı değişiklikler göstermektedir. Sanat, insânî bir fâliyettir ve insanı etkileyen her şey, sanatı da etkilemektedir. Sanat, sanatçıya bağlı bir ürün olarak, sanatçının kişiliğinden, duygularından ve hayâl gücünden de büyük ölçüde etkilenir; ama bütün sanat eserleri kişilerde belli ölçülerde estetik bir zevk ve heyecan uyandırır, beğenilir ve takdir edilirler.

Filozofların çoğu, gerçek sanatçıları bir dehâ olarak kabul eder. Sanat eserleri de, bu dehânın çevredeki olayları ve varlıkları kendi ruhlarındaki hayâl gücü ile işleyerek değerlendirmeleri sonunda ortaya çıkar. Sanat, insanın iç dünyasının

eseridir ve büyük ölçüde bireyseldir. Ama bütün diğer insanların iç dünyasına da hitâp ettiği için, kısa sürede toplumsallaşır.

Sanat; fikirleri, hayâleri çeşitli şekillerde çeşitli boyutlarda gerçekleştirme hareketidir; ama bilimsel ve teknolojik buluşlar bir sanat eseri sayılamazlar. Çünkü, çoğu kez sanatın yol gösterici ışığı olan estetik, güzellik ve beğenilme değerlerinden yoksundurlar.

Estetik kelimesi, Yunanca "aisthesis" veya aisthanesthai" kelimelerinden gelir. Duyum, duyular, algı, duygu ile algılamak gibi anlamlar taşır, (Atan, 2010: 1). Bu kelimelerden çıkarılabilecek olan ise, estetiğin, duygu bilimi veya duygusallığın sağladığı bilgilerin bilimi olmasıdır; ancak, özellikle sanattaki güzelliğin içeriğinden söz eden bilim anlamında algılanmaktadır. Dolayısıyla, estetik kavramının bir anlamı da "güzel"dir; fakat, estetik bilimini öğrenmekle insan sanatçı olmaz, sadece sanatçının güzellik anlayışını kavrayabilir.

ESTETİK VE ŞİİR

Kimilerine göre felsefenin bir kolu, kimilerine göre de bağımsız bir bilim dalı olan estetik, his, kâlp, sezgi ve duyum gibi insânî güçleri ön plâna alan bir sahadır, (Sağlık, 2009: 208). Estetiği felsefeden ve insanın duygu yönüyle ilgili unsurlardan ayırmak mümkün değildir ve hem felsefeyle, hem de his ve sezgi gibi insânî güçlerle içli-dışlı olan bir alandır.

Estetik, ister Doğu-İslâm isterse Batı kültürü açısından bakılsın, aradaki bazı farklı algılamalara rağmen, genellikle bir form (biçim) meselesi olarak gündeme gelmiştir. Yani estetik, 'ne' sorusundan çok 'nasıl' sorusunun cevabıdır ve estetikte 'ne'yin değil, söz konusu durumun 'nasıl' ifade edildiği önemlidir.

Estetik söz konusu edilince, bir ifade kavramı da gündeme gelir ve estetikte ifadeye ulaşabilmek için, bir takım unsurlar vasıta olarak kullanılır. Her bir vasıta ise, ayrı bir sanat dalını gösterir. Meselâ, estetik bir ifadeye ulaşabilmek için; edebiyat, kelimeleri; sinema ve fotoğraf, görüntüleri; resim, renkleri ve mûsikî de sesleri vasıta olarak kullanır.

Estetik biliminin kurucusu olarak kabul edilen Alexander G. Baumgarten, bu kavram hakkında ilk tanımı da yapmıştır. O, estetiği, 'Özgür san'atlar teorisi; aşağı bilgi teorisi; güzel üzerine düşünme ve akla benzer bir yeti bilimi; duyuusal bilginin bilimi' şekillerinde tanımlamaktadır. Estetik yerine, 'bedîî' kelimesini kullanan Tahirü'l-Mevlevî, bu kelimeyi şöyle tanımlar: "Bedîî: Lafzî ve mânevî bazı san'atlar icrâsiyla sözün süslenmesini öğreten ilmin adıdır ki, belâğâtın üç fenninden biridir: 1-Meânî

(Lâfzın duruma (hâle)uygunluğu); 2-Beyân (Edebî sanatlar); 3-Bedî (Sözû süsleme)", (Sağlık, 2009: 208).

Her ne kadar şiir sanatıyla daha bir ilişkilendirilse de estetik, genel anlamda bütün sanatlar için geçerlidir. Yani, estetik sadece şiire has bir kavram değildir ve sanattan söz edilen her yerde belirli bir estetik tavrıdan da söz edilebilir. Bu açıdan bakılınca estetiğin bütün sanatlarda geçerli olan bazı ilkeleri olduğu görülür. Meselâ estetik için 'klâsik olmak', yani köklü bir geleneğe yaslanmak son derece önemlidir.

Estetik kavramının bir diğer özelliği ise belirli bir 'terkip' içermesidir. Yani bir objenin estetik değer taşıması için, o objede pek çok şeyin sanatkar tarafından bir araya getirilmesi gerekir. Tanpınar buna Yahya Kemâlî örnek verir. O'na göre Yahya Kemâl daima 'terkîb'in peşinde koşmuştur.

Estetiğin, insanı etkileme ve onun duygularına seslenme gibi bir özelliği de vardır. Bu bağlamda bir obje insan üzerinde 'heyecan, zevk, olağanüstülük, sevgi, hayranlık' vs. gibi duygular uyandırıyor, bu, o objenin estetik bir değere sahip olduğu anlamına gelir. Peyami Safa'ya göre bir şeyin güzelliği, onun şeklinden çok ruhumuzda bırakacağı tatlı hisle anlaşılır.

Estetik değer taşıyan objelerin en önemli özelliklerinden biri de, evrensel nitelik taşımaları; dolayısıyla belirli zaman ve mekânla sınırlı olmamalarıdır Yahya Kemâl'in edebiyata ve estetiğe bakışı da bu görüşlere yakındır. Hatta Schiller'in üzerinde durduğu 'saf şiir' konusu Yahya Kemâl'in de önemseydiği bir konudur, (Sağlık, 2009: 209).

Daha da artırabileceğimiz bu özellikler 'estetik obje'nin', bir sanat eserinde 'olmazsa olmaz' bir şart olduğunu ortaya koymaktadır. Bu da, sanat eseriyle estetiğin çok önemli bir ilişki içinde olduğu anlamına gelir. Cenab Şahabeddin'e göre sanat bu açıdan bir vasıta değil bir gâyedir.

Estetik hakkındaki bu kısa bilgiler, estetiğin edebiyatla, dolayısıyla şiirle çok yakın ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, genel anlamda edebiyat estetiği yerine, burada 'şiir estetiği' üzerinde durulacaktır.

Şiir Estetiği

Dilin işlevlerinden biri de şiirsel işlevdir. Şiirsel işleve, edebî işlev, estetik işlev ya da sanat işlevi adları da verilmektedir, (Sağlık, 2009: 209). Bu, şiir estetiğinde dilin kullanımının ne kadar önemli olduğunu gösterir. Yani, şiirde her şey, eninde sonunda şekle ve dile dayanır. Dolayısıyla, bir metni şiir haline getiren unsurlar için genel anlamda 'şiir estetiği' (şiir dili) tâbiri kullanılabilir. Bir dil sanatı olduğu içindir

ki şiir, tabii olarak dilin kullanımı sayesinde estetik bir değer kazanır; yani şiir haline gelir.

"Şiir Estetiği" kavramı, karmaşık ve sınırları belirsiz bir kavramdır. Bu kavramın içinin "ne" ve "nasıl" soruları ile doldurulması gerekir. Yani, şiir estetiği kavramı irdelenirken öncelikle, şâirin estetikten ve şiirden ne anladığı önemlidir. Şiir estetiği genel olarak dört başlık altında toplanabilir. Bunlar: "Şiirde Dil Kullanımı", "Şiirde Şekil Unsurları", "Şiirde Âhenk Unsurları" ve "Şiirde Anlam Unsurları" dır. Bu başlıklardan her birinin daha başka alt başlıkları da oluşturulabilir. Ancak, bu başlıklar bütün "şiir estetiği" kavramını ifade edebilir; fakat, bu başlıklar değişmez veya bünyelerine daha başka unsurlar ilave edilmez de değildir. Özellikle her bir başlığı bir diğerinden büsbütün ayırmanın zorluğu da ortadadır. Bütün bunlar da dikkate alınarak, söz konusu başlıklar Yahya Kemâl'in Şiir Estetiği " başlığı altında değerlendirildiğinde, şâir ve şiiriyle ilgili özet olarak şu hususlar belirtilebilir, (Sağlık, 2009: 208-232).

Yahya Kemâl'e göre estetik açıdan bakıldığında mısra; manâ, şekil ve ritimle birlikte doğar. Kelimeleri herkes yan yana dizebilir, ama kalıcı mısralar için şâir olmak lâzımdır.

Yahya Kemâl, bütün şiirlerinde çok orijinal söyleyişlere yer vermiştir. Özellikle edebî sanatlar ve güçlü imgeler bu şiirlerin estetik değerini yükseltmektedir. O'nun şiir estetiğinde, söylenene ve anlatılana âhenk/ritim katan unsurlar da vardır. Yahya Kemâl, hecelerin uzunluğu-kısalığı, vezin, kâfiye, nakarat, aliterasyon, asonans, ikilemeler, ünlemler ve kelime tekrarları gibi unsurları, şiirlerinde ustaca kullanmıştır.

Yahya Kemâl, şiir estetiğini yükselten heceler konusunda "Âhengın sırrı kâlpde değil, âlettendir; âhenk kısa ve uzun hecelerin muntazam bir münavebeyle biri birini takip edişinden hâsil olur. Vezinler ister aruz olsun isterse hece, cansız birer âlettirler; tıpkı mûsikî aletleri gibi" der. Şiir estetiğinde âhenk sağlayan iki önemli unsur şüphesiz vezin ve kâfiyedir. Türk şiirinde ise, uzun yıllar aruz ve hece gibi iki temel vezin kullanılmıştır. Yahya Kemâl'e göre "aruz ve hece, iki kardeş nehir, Fırat ve Dicle gibi yan yana akıyorlar, sonra birbirlerine kavuşuyorlar. Milletin hâfızası olan ummâna karışıyorlardı". Kendisi sadece bir şiiri (Ok) hariç, bütün şiirlerinde aruz veznini kullanmıştır ve Yahya Kemâl'in şiirindeki mûsikilî söyleyişte aruz vezninin büyük payı vardır.

Yahya Kemâl aruz vezninin hangisini tercih edeceği hususunda da elbette çok bilinçli hareket etmiştir; bazı şiirleri de serbest şiir tarzını hatırlatır. Bu şiirlerde de aruz vezni kullanılmıştır ama, şiirler genelde serbest tarzdadır. Şâir, şiirlerde vezne

uydurmak için bazı kelimelerin sesinde "halkın kullandığı Türkçe'ye" uygun olarak eksiltme de yapmıştır. Yahya Kemâl, "kulak için kâfiye" görüşüne sahiptir ve tercih ettiği türlerin kâfiye dizelerine sonuna kadar bağlı kalmıştır.

Şiir estetiğinde, elbette "anlam"ın da önemi büyüktür. Şâirin tercih ettiği temalar, şiirinin felsefik kaynakları, tarihî ve kültürel derinlikleri, hayâl ürünü ve/veya sevilen değerlerin romantik/lirik bir dille yüceltilmeleri ve duygu, şiir estetiği açısından çok önemlidir. Yahya Kemâl, bu unsurların her birini de büyük bir ustalıklarla kullanmıştır ve O'nun şiirlerindeki temalar, çok dikkat çekici bir zenginliktedir.

Yahya Kemâl Beyatlı'nın şiir estetiğinde edâ ile sedâ, iki has ve hâlis özelliştir, (İnal, 2008): Bunu mimârî ile mûsikînin karışımı diye tanımlamak yanlış olmaz. Üslûp öylesine belirgindir ki, ne Beyatlı'nın bir şiirini başkasının sanmak, ne de başka bir şâirin elinden çıkmış bir şiiri Yahya Kemâl'e atfetmek mümkündür.

ŞİİR VE MÛSİKÎ

Şiir, çoğu zaman dilin anlam yapısı yanında ses yapısından da en geniş biçimde yararlanmaya çalışan bir tür olarak, etkileme gücünü daha çok "ses" yapısından almaktadır, (Geçgel, 2009:1). Şiirdeki müzikalite, kelimelerin işitilmelerini sağlayan ses yapılarının armonize edilmesiyle oluşturulmaktadır, (Kaplan, 1987: 201). Her kelimenin kendi ses değeri yanında, mısradaki diğer kelimelerle temasa geçmesinden kaynaklanan bir armoni değeri de vardır. Şiirdeki mûsikî, işte bu armoni ve ritim unsurlarıyla temin edilmektedir.

Şiirdeki armoni, bir veya birkaç mısradaki seslerin birbirine uyması, birbirleriyle veya bir anlama göre armonize edilmesidir. Bu ise, aliterasyon ve asonans vasıtası ile temin edilir. Aliterasyon ünsüzlerin; asonans ise, ünlülerin bir veya birkaç mısradaki tekrarından ibarettir, (Kaplan, 1987: 201).

Şiirde ritim, vezin ve kâfiyeyle temin edilir. Hecelerin, sayılarına ya da uzunluk veya kısalıklarına göre düzenli bir şekilde sıralanmaları, durakların belirli aralıklarla tekrar edilmesi ve mısra sonlarında ses benzerliklerine yer verilmesi, söyleyişe bir âhenk katmaktadır. Kelimelerin seslerinden doğan armoniye, ölçü ve kâfiyeye bağlı olarak elde edilen düzenli ses oluşumları da eklendiğinde, ifadeyi daha etkili kılan şiire has bir mûsikî ortaya çıkmaktadır.

Ölçü, mısralardaki hece sayılarının eşitliğine ya da hecelerin uzunluk-kısalık gibi ses değerlerine dayalı olarak bir âhenk meydana getirir. Her millet, şiir geleneğinde dilin bu âhenk imkânından kendi dilinin fonetik yapısına bağlı olarak yararlanmaktadır. Türkçenin fonetik yapısına uygun olarak, sözlü geleneğimizin en

eski dönemlerinden beri kullanılan ölçü; mısralarındaki hecelerin sayı ve bloklanma bakımından eşitliğine dayanan "hece vezni"dir. Ancak, ulusumuzun geçirdiği tarih seyrine paralel olarak kültür ve uygarlık alanında gerçekleşen değişiklikler, millet hayatının ayrılmaz bir parçası olan dili de etkilemiş, "aruz"un da millî bir hüviyet kazanmasına yol açmıştır. Veznin, şiirde âhenk temin eden bir vâsita olduğu göz ardı edilerek, zaman zaman, daha "estetik" ya da daha "millî" oldukları iddialarıyla, hece veya aruzun üstün tutulduğu, bunlardan birini hâkim kıma kaygısının öne çıktığı tartışmalar yapılmıştır. Özellikle Birinci Yeni'den sonraki süreçte ise, şiirin aruzla da, heceyle de; hatta şâirin şahsî tasarrufunun eseri olan "serbest vezin"le de yazılabileceği kabul edilmiştir.

Şiirde mûsikî temin eden önemli ses unsurlarından birisi de kâfiyedir. Mısra sonlarında tekrar edilen sesler, şiire özel bir âhenk kazandırmaktadır. Yahya Kemâl'in, "Şiirin uzviyetinde kâfiye kuşta kanat gibidir" sözleri de kâfiyenin önemine işaret etmektedir.

Şiir ve mûsikî konusunda, Ahmet Haşim, "Şiir sesle mûsikî arasında, sestem ziyade mûsikîye yakın ortalama bir dildir." ifadesiyle tanımlamıştır. Mehmet Kaplan, "Kompozisyon" başlıklı yazısında, Yahya Kemâl'in şiiri bir "kelimeler istifi" olarak tarif ettiğini belirtir ve "güzel bir mısradaki, kelimelerin yerlerinin değiştirildiğinde, derhal büyüünün kaybolacağı" uyarısında bulunur. Tanpınar ise, eserlerinin kompozisyonunda mûsikîyi örnek alır. Dili, bir sesin kendisi veya kendi sesi yapma uğraşısından mısraya ulaşır. Şâirin kulağıyla işbirliği yapması gerektiğini, mısranın ancak bu şekilde nağme olacağını düşünür. Bir cümlemin mûsikîsinin kendisinden doğduğuna ve o cümlemin sınırları içinde yaşadığına; bunun bölünmesi ya da herhangi bir değişikliğe uğratılması durumunda mûsikînin kaybolacağına inanır. Orhan Veli ise, 1941'de yayımladığı Garip Önsözünde "sanatlarda tedahüle" taraftar olmadığını açıklar ve şiiri şiir, resmî resim, mûsikîyi mûsikî olarak kabul etmek gerektiğini savunur. O'na göre şiir, bütün hususiyeti edâsında olan bir söz san'atıdır; yani tamamıyla manâdan ibarettir. Ancak, Orhan Veli, Garip'in 1945'te yapılan ikinci baskısına yazdığı önsözde, "Onları beş sene önce yazmıştım. Beş sene sonra da aynı şeyleri söyleyecek olduktan sonra ne diye yaşadım" diyen Orhan Veli'nin şiirdeki yenilik arayışını sürdürdüğü görülmektedir. San'atçı bu dönem şiirlerinde kâfiyeye, teşbih ve istiâre gibi edebî sanatlara; mizahtan çok duyguya ve şiir dilinde mûsikîye yer vermiştir. Ece Ayhan ise, şiirle müziğin yan yana olması gerektiğini ve şiir san'atıyla birinci derecede ilgilenen kişilerin mutlaka asgarî düzeyde müzik bilgilerinin olması gerektiğini düşünmektedir. Ece Ayhan (1996: 78), şiirlerinde yapı olarak müzikten yararlandığı belirtmekte ve şiirde müzikten vazgeçilemeyeceğini savunmaktadır.

Mûsikî, Yahya Kemâl'in şiirlerinde görülen önemli temalardan biridir; hattâ, mûsikî Yahya Kemâl şiirinin özüdür. Şâire göre müzik sadece bir ses sanatı değildir; aynı zamanda medeniyetin temel göstergelerinden de biridir. Yahya Kemâl, mûsikîye çok önem verdiği için, onu hem "tema" olarak işler, hem de şiir estetiğini oluşturan önemli bir unsur olarak kullanır.

YAHYA KEMÂL BEYATLI'NIN MÛSİKÎ TEMALI ŞİİRLERİ

Bu bölümde, yukarıda da belirtildiği gibi, Yahya Kemâl'in mûsikîmize dâir terim ve terminolojiler ile bestekâr, mûsikîşinas veya makam isimlerinin yer aldığı ve/veya doğrudan teması olduğu şiirleri belirtilecek ve incelenecektir.

ESKİ MÛSİKÎ

Çok insan anlayamaz eski mûsikîmizden
Ve ondan anlamayan bir şey anlamaz bizden.
Açar bir altın anahtarla rûh ufuklarını,
Hemen yayılmaya başlar sadâ ve nûr akını
Ve seslenir büyük İtrî, semâyı ören rûh,
Peşinde dalgaları bestesiyle Seyyid Nûh,
O mutlu devrede İtrî'ye en yakın bir dost
Işıkli danteleler bestekârı Hâfız Post...
Bu neslin ortada dâhîcedir başardığı iş,
Vatan nasıl karışır mûsikîyle, göstermiş.

Bu yaz kemençeyi bir dinledinse Kanlıca'da,
Baharda bir gece tanbûru dinle Çamlıca'da.
Bu sazların duyulur her telinde sâde vatan,
Sihirli rûzgâr.eser dâimâ bu topraktan.

Evet bu eski nesil bir şerefli âlem açar,
Duyuşta ince zamanlardan inkırâza kadar.
Yüz elli yıl, sıra dağlar birer birer yücelir
Ve âkıbet Dede'nin anlı şanlı devri gelir.
Bu mûsikîyi, o, son kudretiyle parlattı;
Ölünce, ülkede bir muhteşem güneş battı.

"Kendi Gök Kubbemiz", Yahya Kemâl

KAR MÛSİKÎLERİ

Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir bu.
Bin yıl sürecek zannedilen kar sesidir bu.
.....

Zihnim bu şehirden, bu devirden çok uzakta,
Tanbûri Cemil Bey çalıyor eski plâkta.
.....

"Kendi Gök Kubbemiz", Yahya Kemâl

AKŞAM MÛSİKÎSİ

Kandilli'de, eşki bahçelerde,
Akşam kapanınca perde perde,
Bir hâtıra zevki var kederde.

.....

"Kendi Gök Kubbemiz", Yahya Kemâl

GECE BESTESİ

O kuş en kuytu bahçelerde öter;
Sarmaşıklarla yüklü vâdîde;

.....

O kuşun ömrü, bir güzel gecede,
Bir güzel beste söylemekle geçer.

.....

"Kendi Gök Kubbemiz", Yahya Kemâl

DERİN BESTE

Hilkat lisân-ı hâl ile her bâr söylenür
Ma'nâ-yı Rabb'î etmeyüp ızmâr söylenür

Her yanda mûsikiyle akar cûy-bârlar
Her bâd-ı subh ü şâm ile eşcâr söylenür

.....

Bin türlü râz-ı aşk ile pürdür derûn-ı sâz
Mızrâb değmesün hele her târ söylenür

.....

"Eski Şiirin Rüzgârıyla", Yahya Kemâl

GÜFTESİZ BESTE

Sizi dün bekledim o yollarda
Ki gezindikdi bir zaman karda,

.....

"Kendi Gök Kubbemiz", Yahya Kemâl

MEVSİMLER

Kopar sonbahar tellerinden,
Derinden, derinden, derinden,
Biten yazla başlar keder mûsikîsi.

.....

Hazin günlerin derbeder mûsikîsi.

.....

Duyulsun bir engin seher mûsikîsi.

Güneş doğmadan mâvileşmiş Boğaz'dan,
Nevâ-kâr açılsın bütün ses ve sazdan,

Ufuklarda sürsün zafer mûsikîsi.

"Kendi Gök Kubberniz", Yahya Kemâl

DENİZ TÜRKÜSÜ

Dolu rüzgârla çıkıp ufka giden yelkenli!
Gidişin seçtiğin akşam saatinde belli.

.....

Mûsikîsiyle bir âlem kesilir çalkantı;

.....

"Kendi Gök Kubberniz", Yahya Kemâl

İTRÎ

Büyük İtrî'ye eskiler derler,
Bizim öz mûsikîmizin pîri;

.....

Mûsikisinde bir taraftan dîn,
Bir taraftan bütün hayât akmış;

.....

Çok zaman dinledim Nevâ-kâr'ı,
Bir terennüm ki hem geniş, hem şûh:
Dağlırken "Nevâ"nın esrârı,
Başlıyor şark ufuklarında vuzûh;

.....

Kıskanıp gizlemiş kazâ ve kader
Belki binden ziyâde bestesini.
Bize mîrâsı kaldı yirmi eser.
"Na't"ıdır en mehîbi, en derini.
Vâkiâ ney, kudüm gelince dile,
Hızlanan Mevlevî semâyle
Yedi kat arşa çıkmış "Âyîn"i.

.....

Öyle bir mûsikîyi örten ölüm,
Bir tesellî bırakmaz insanda.

.....

Belki hâlâ o besteler çalınır,
Gemiler geçmiyen bir ummanda.

"Kendi Gök Kubberniz", Yahya Kemâl

İSMÂİL DEDE'NİN KÂİNÂTI

Mesnevî şevkini eflâke çıkarmış nâyız
Haşre dek hem-nefes-î Hazret-i Mevlânâ'yız

.....

"Eski Şiirin Rüzgârıyla", Yahya Kemâl

İSMÂİL DEDE

Tâ'ûna giriftâr olarak Minâ'da
Can verdi cehennem gibi bir hummâda
Fânî ise öz bestelerin hallâkı
Doğmak yaşamak nâfiledir dünyâda

"Rubâîler ve Hayyam Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş", Yahya Kemâl

TANBÛRÎ CEMÎL'İN RUHUNA GAZEL

Bezm-i Cemşîd'de devran ki kadehlerle döner
Şevk şeb-tâ-be-seher raks-ı mükerrerle döner
.....

Cümle ervâh-ı makâmât açılır arşa kadar
Râst Mâhur ile Uşşâk Muhayyer'le döner
.....

"Eski Şiirin Rûzgârıyla", Yahya Kemâl

MÂHURDAN GAZEL

Gördüm ol meh dûşuna bir şâl atup lâhûrdan
Gül yanaklar üstüne yağmak tutunmuş nûrdan
.....

Cevdel-î Sîm'in kenârından bu âvâzın Kemâl
Koptu bir fevvâre-î zerrin gibi mâhûrdan

"Eski Şiirin Rûzgârıyla", Yahya Kemâl

ÜSKÛDAR VASFINDA GAZEL

Firdevs bu şehrin şeb ü rûzunda iyandır
Her çeşmeden âb-ı Şeref-âbâd revandır
.....

Her lâhzası bir zemzeme-î Sûz-i Dilârâ
Her sâati bir fasl-ı Beyâtî Araban'dır
.....

"Eski Şiirin Rûzgârıyla", Yahya Kemâl

YAHYA KEMÂL BEYATLI'NIN BESTELENMİŞ ŞİİRLERİ

Yahya Kemâl Beyatlı'nın şiirleri, bestekâr ve mûsikîşinaslar tarafından büyük rağbet görmüş ve mûsikî tarihimizde şiirleri bestelenmiş şâirler arasında, Mehmet Sâdi Bey (84 şiiri 100 defa), Nedîm (80 şiiri 152 defa) den sonra, 74 şiiri 149 defa bestelenmiş olarak üçüncü sırada yer alır. Elbette, Türkçe'ye ve aruz vezninin mükemmel uygulamasına örnek olan bu şiirlerin, aynı zamanda âhenk, manâ ve duygu açısından adetâ mûsikîyle bütünleşmiş ve Türk Mûsikîsi form ve usûllerine elverişli olmasının da bu sonuçta çok önemli bir rolü vardır. Yahya Kemâl Beyatlı'nın şiirlerinin, bestekârlar tarafından, kâr, beste, yürük semâî, şarkı, gazel, destan,

fantezi, pop müzik, ilâhî, marş, mehter marşı, mersiye, münâcât gibi mûsikînin çok farklı formlarında bestelenmiş olması da ayrı bir önemi hâizdir.

Yahya Kemâl Beyatlı'nın şiirlerini en çok bestelemiş olan bestekârlarımız arasında Cinûçen Tanrıkorur (20 şiir) ve Münir Nurettin Selçuk (17 şiir) en ön sırada yer alan çok önemli iki bestekârimizdir. Ayrıca, şâirin bazı şiirleri de farklı bestekârlarımız tarafından (1 şiiri 8 bestekâr, 2 şiiri 6 bestekâr, 4 şiiri 5 bestekâr, 3 şiiri 4 bestekâr, 6 şiiri 3 bestekâr, 18 şiiri de 2 bestekâr) bestelenmiştir, (Öztuna, 2006: 547). Yahya Kemâl Beyatlı'nın şiirlerinin güfte olarak kullanıldığı ve çeşitli bestekârlar tarafından bestelenmiş olan eserlerin çoğu, mûsikîmizin en önemli eserleri arasında yer almış ve birçoğu da halkımız tarafından çok sevilip beğenilmiştir.

Yahya Kemâl Beyatlı'nın önceki bölümde verilen mûsikî temalı şiirlerinin birçoğu da bestekârlarımız tarafından bestelenmiş olup; bunlar, eserlerin ilk mısralarına göre, bestekâr, makam, form ve usûlleri dikkate alınarak sırası ile aşağıda belirtilmiştir.

Çok İnsan anlamaz eski mûsikîmizden (Şiir: Eski Mûsikî)

1. C. Tanrıkorur, *Bûselik Düyek Fantezi*
2. E. Sayan, *Râst Kâr Hafif*

Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir bu (Şiir: Kar Mûsikîleri)

1. C. Tanrıkorur, *Hicâz Aksak Şarkı*
2. Y. Karakoyunlu, *Nihâvend Nîm Sofyân Şarkı*

Kandilli'de eski bahçelerde (Şiir: Aksam Mûsikîsi)

(C. Tanrıkorur, *Hicâz Curcuna Fantezi*)

O kuş en kuytu bahçelerde öter (Şiir: Gece Bestesi)

(C. Tanrıkorur, *Nihâvend Aksak Fantezi*)

Hilkat lisân-ı hâl ile her bâr söylenir (Şiir: Derin Beste)

(C. Tanrıkorur, *Hicâzkâr Gazel*)

Kopar sonbahar tellerinden derinden (Şiir: Mevsimler)

(A. Yavaşca, *Nihâvend Düyek Şarkı*)

Büyük İtrî'ye eskiler derler (Şiir: İtrî)

(C. Tanrıkorur, *Râst Düyek Destân*)

Mesnevî şevkini eflâke çıkarmış nâyız (Şiir: İsmail Dede'nin Kâinâtı)

(C. Tanrıkorur, *Segâh Gazel*)

Bezm-i Cemşîd'de devran ki kadehlerle döner (Şiir: Tanbûrî Cemil'in Ruhuna Gazel)

(C. Tanrıkorur, *Râst Aksak Mersiye*)

Gördüm ol meh dûşuna bir şâl atup lâhûrdan (Şiir: Mâhurdan Gazel)

1. H. S. Arel, *Mâhur Gazel*
2. H. F. Mutel, *Mâhur Müsemmen Şarkı*
3. M. N. Selçuk, *Mâhur Müsemmen Şarkı*
4. A. Özkan, *Mâhur Müsemmen Değişmeli Şarkı*

SONUÇ

Yahya Kemâl Beyatlı, şüphesiz, yirminci yüzyıl Türk Edebiyatı'nın en seçkin şahsiyetlerinden biridir. Türkçe'nin ve aruz vezninin mükemmel uygulamasına örnek olan şiirleri, aynı zamanda âhenk, manâ ve duygu açısından adetâ mûsikîyle bütünleşmiş ve Türk Mûsikîsi form ve usûllerine elverişli olmasının da etkisiyle birçok bestekârimız tarafından çeşitli formlarda bestelenmiş olup; mûsikî tarihimizde şiirleri bestelenmiş şâirler arasında en ön sıralarda yer almıştır.

Bu bildiriye; sanat, estetik, şiir ve mûsikî kavramları ve ilişkileri kapsamında, Yahya Kemâl Beyatlı'nın şiirleri ve mûsikimiz irdelenip değerlendirildikten sonra, özellikle, Yahya Kemâl'in mûsikimize dâir bestekâr, makam ve mûsikî terimleri temalı şiirleri ile bunlardan bestelenmiş olanları üzerinde durulmuştur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Atan, A. (2010), Estetik ve Sanat, http://w3.gazi.edu.tr/web/ahmetatan/mak_estetiksanat.htm

Ayhan E. (1996), Dipyazılar, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Beyatlı Y. K. (2008), Kendi Gök Kubberniz, Yahya Kemâl Külliyyatı:1, 30. Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.

Beyatlı Y. K. (2008), Eski Şiirin Rûzgârıyla, Yahya Kemâl Külliyyatı:2, 11. Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.

Beyatlı Y. K. (1988), Rubâiler ve Hayyam Rubâilerini Türkçe Söyleyiş, Yahya Kemâl Külliyyatı:3, 3. Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.

Çıpan M. (2009), Yahya Kemal Beyatlı'nın Bestelenmiş Şiirleri ve "İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel"i Şerh Denemesi, Hece: Aylık Edebiyat Dergisi, Yıl:13, Özel Sayı:17, Ankara.

Geçgel H. (2009), Şiir ve Musiki, <http://www.izedebiyat.com/yazi.asp?id=78295>.

İnal A. A. (Ed.) (2008), Hayal Şiir – Yahya Kemal Beyatlı Şiiri Üzerine Makaleler, Bilkent üniversitesi Türk Edebiyatı Merkezi, Türkiye İş Bankası Kültür

Yayınları, İstanbul.

Kaplan M. (1987), Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Öztuna Y. (2006), Türk Mûsikîsi Ansiklopedik Sözlüğü, Cilt:I ve II, Orient Yayınları, Ankara.

Sağlık Ş. (2009), Yahya Kemal'in Şiir Estetiği, Hece: Aylık Edebiyat Dergisi, Yıl:13, Özel Sayı:17, Ankara.

Turabi A.H. (Çev.) (2004), İbn Sînâ - Mûsikî, İslâm Felsefesi Klâsikler, Litera Yayıncılık, İstanbul.